

Το διαφορετικό Πάσχα του 1821

/ [Ιστορία - Εθνικά Θέματα](#)

Εκείνο το Πάσχα ήταν διαφορετικό. «Έπεφτε» 10 Απριλίου κι είχε κοφτερό κρύο. Αλλά τις καρδιές τους ζέσταινε μια θέρμη που ερχόταν από την Πελοπόννησο. Κοντά μήνα τώρα, σπίθες αντίστασης ξεπηδούσαν ταυτόχρονα στις σκλαβωμένες γωνιές του τόπου κι όλες μαζί είχαν γίνει φλόγα λευτεριάς. Αυτή τη φορά δεν έμοιαζε με τις άλλες τις προηγούμενες, τις θνησιγενείς προσπάθειες. Αυτή τη φορά, οι ραγιάδες ήταν σίγουροι πως ο αγώνας θα στέριωνε και θα πετύχαινε. Η Αυτοκρατορία των Οθωμανών ψυχorraγούσε. Έχαναν εδάφη. Ο στρατός τους δεχόταν απανωτές ήττες από δυνάμεις της Ευρώπης. Το 1821 θα ήταν η αρχή του τέλους. Θα ήταν ο χρόνος, που θα έμενε στην ιστορία του γένους. Οι Φιλικοί ήσαν έτοιμοι από καιρό. Είχαν δώσει όρκο «κατά πάντα και δια πάντα». Κι αυτοί δεν ήταν τυχαίοι. Ένας άνεμος ανάλαφρος, ζωογόνος είχε ήδη αρχίσει να πνέει στα βαλκάνια. Καζάνι που έβραζε ήταν η καρδιά της αυτοκρατορίας... Τα νέα έφταναν γοργά και σκορπούσαν ρίγη στους πληθυσμούς, όπου δεν είχε φτάσει ακόμα η επανάσταση.

Για τα μέλη της ορθόδοξης χριστιανικής θρησκευτικής κοινότητας (millet) που

ήταν η δεύτερη σημαντικότερη ύστερα από εκείνη των μουσουλμάνων, το Πάσχα του 1821 ήταν καταφυγή. Το προσκυνητάρι που ένωνε την ανάσταση του Χριστού με την ανάσταση του γένους. Έλληνες και Αλβανοί και Ρουμάνοι και Βούλγαροι και Σέρβοι, κάθε υποδουλωμένος χριστιανικός πληθυσμός, και Άραβες ακόμη, προσεύχονταν να ήταν εκείνο, το τελευταίο Πάσχα σκλαβιάς.

Στις μεγάλες πόλεις της ρωμιοσύνης, τώρα που διαισθάνονταν λευτεριά, πιο πολύ τις ένιωθαν τις ευχές και πιο παθιασμένα τις ξεστόμιζαν. «Όχι ευχή πια, βεβαιότητα» θα ψελλίσει κείνο τη Σαρακοστή του '21 ο αγιοταφίτης ιερέας Ιγνάτιος, που χτυπούσε τόσο δυνατά το σήμαντρο της Αγιοκαστριώτισσας στα ριζά του βράχου της Ακροπόλεως, ώστε του το κόλλησαν το παρατσούκλι οι κάτοικοι: ο «παπα-τρακατρούκας». Η αλήθεια είναι ότι στην Αθήνα επικρατούσε μια βουβή αναστάτωση. Καμιά 10ριά χιλιάδες ήταν οι κάτοικοι, κατά τη μαρτυρία του ιατρού, διπλωμάτη, περιηγητή και μεγίστου φιλέλληνα Φρανσουά Πουκεβίλ (Francois Charles Hugues Laurent Pouqueville) στο έργο του με τίτλο «Ταξίδι στην Ελλάδα». Είχαν φύγει πολλοί με τον διορισμό, από την Πύλη, του τυράννου Χατζή Αλή Χασεκί στη θέση του βοεβόδα Αθηνών. Περί τους 3.000 ήταν οι Ρωμιοί, άλλοι 3.000 ανάμεικτοι Οθωμανοί και 4.000 Αλβανοί, λέει ο Πουκεβίλ για να καταλήξει περίπου στο συμπέρασμα: «είχαν την ησυχία τους να προετοιμαστούν καλύτερα για τη μεγάλη μάχη της ανεξαρτησίας».

Όλη τη Σαρακοστή του 1821 οι πιστοί έβλεπαν τους Οθωμανούς ανταριασμένους από τις ήττες και φοβούνταν να εκδηλωθούν. Το 'χαν πάρει απόφαση. Εκείνο το Πάσχα δεν θα ανάσταιναν στις εκκλησιές της πόλης. Θα φεύγαν μακριά από το αγριεμένο μάτι των Τούρκων. Θα προσεύχονταν και θα γιόρταζαν σε μοναστήρια και ξωκλήσια. Ό,τι πρόσταζε το έθιμο θα κάνανε φέτος κι ένα παραπάνω... Γιατί ξέραν, νιώθανε πως εκείνη η γιορτή θα 'ταν κι η τελευταία τους κάτω από τον ζυγό. Νήστευαν πιο πολύ, προσεύχονταν πιο πολύ, αγκαλιάζονταν, φιλιούνταν πιο πολύ. Κι όσοι ήταν μαλωμένοι μεταξύ τους, έσπευδαν γρήγορα να φιλιώσουν. Όχι μόνο επειδή το απαιτούσε το έθιμο του Μ. Σαββάτου, στο φιλί της αγάπης που θα αντάλλασσαν με το «Χριστός Ανέστη», αλλά επειδή τώρα είχαν έναν ακόμη λόγο, τον σοβαρότερο, να βρεθούν ο ένας πλάι στον άλλον. Η επανάσταση που ερχόταν, έπρεπε να τους βρει μονιασμένους.

Το σίγουρο ήταν πως κι εκείνο το Πάσχα κι ώσπου η φλόγα της εξέγερσης να απλωθεί παντού, κάθε γωνιά της ρωμιοσύνης θα γιόρταζε κατά πώς εβούλετο ο βοεβόδας της.

Όλα τα χρόνια του ζυγού στους αλλόθρησκους λαούς, τυραννικοί βοεβόδες γνωρίζοντας την ισχυρή θρησκευτική πίστη ειδικά των Χριστιανών, συχνά και προκειμένου να κάμψουν το ηθικό τους, επέλεγαν ειδικά τις μέρες του Πάσχα για

εκτελέσεις «ενόχων» με δικές τους... ευφάνταστες κατηγορίες, αλλά κυρίως για εκτελέσεις εκείνων που αρνούνταν να αλλαξοπιστήσουν. Άλλοι βοεβόδες έβγαζαν διατάγματα, με τα οποία απαγόρευαν στους Χριστιανούς να ντύνονται γιορτινά. Διψασμένοι, ωστόσο, για ελπίδα, ανάσα και χρώμα, οι ραγιάδες τα αγνοούσαν και κάπου μάλιστα μετά μουσικής... «Σήμερα κι οι γριές βάζουν κόκκινες ποδιές» τραγουδούσαν τη Λαμπρή στην Ήπειρο, σε πείσμα των Οθωμανών. Άλλοι βοεβόδες πάλι, διατηρώντας ζωντανή τη δική τους θρησκευτική κουλτούρα, μνημένοι στα έθιμα του Ραμαζανιού (της δικής τους «Σαρακοστής») ή και των μπαϊραμιών τους (μικρότερων γιορτών) και σεβόμενοι το προνόμιο που είχε παραχωρήσει το 1519 ο σουλτάνος Σελίμ στους ραγιάδες της Πόλης, επέτρεπαν ελεύθερο εορτασμό. Για την ακρίβεια, σύμφωνα με όσα θα καταγράψει στο έργο του «Τα μετά την Άλωση» ο Αθ. Υψηλάντης, ο «φετφάς» του Σελίμ όριζε «η εορτή του Πάσχα να πανηγυρίζεται με ελευθερία και τρεις νύχτες να μένει ανοικτή η θύρα του Πατριαρχείου στο Φανάρι, προκειμένου να προσέρχονται για εκκλησιασμό οι Χριστιανοί των προαστίων».

Μια χρονιά μάλιστα έτυχε να συμπέσουν οι θρησκευτικές γιορτές και η χριστιανική Λαμπρή να γιορτάζεται με μπαϊράμι. Για το τι έγινε στην Αθήνα, διηγείται ο Καμπούρογλου: «τότες έμειναν οι Χριστιανοί ελεύθεροι να γιορτάσουνε τη Λαμπρή τους 'ς την πόλι και τους Τούρκους τους εστείλανε απάνω στο κάστρο να γιορτάσουνε το μπαϊράμι. Τ' απομεσήμερο εστείλανε οι Τούρκοι αποσταλμένους στους μεγάλους τους και τους παρακαλέσανε να κατέβουνε κι αυτοί να γιορτάσουνε μαζί με τους Χριστιανούς. Οι αγάδες το παραδεχτήκανε και τους κατεβάσανε 'ς την πόλι, μα τους είπανε βαϊχαλνά (αλλοίμονο) σε 'κείνον που θα πειράξει Χριστιανό. Και αγκαλιαζόντουσαν Τούρκοι και Ρωμηοί και λέγανε "χρόνια πολλά, αγά μου, το μπαϊράμι σου", "και συ, γείτονα, να χαίρεσαι το πασκαλιά σου" και πέρασε 'κείνη η ημέρα χωρίς ν' ανοίξη μηδέ μύτη κανενός...».

Λοιπόν, εκείνον τον χρόνο, το 1821, ξημέρωσε και το Σάββατο του Λαζάρου στην Ελλάδα. Η Αθήνα ήταν περίπου στο μάτι του κυκλώνα. Πόλη μικρή, ευρισκόμενη σε γιορτινή νιρβάνα. Οι εξελίξεις περί την επανάσταση που έπεφταν τριγύρω βροχηδόν, δεν την άγγιζαν ακόμα. Μόνο η κλαγγή έφτανε σαν μελίσσι στ' αφτιά των κατοίκων της, που ετοιμάζαν με πάθος τη Λαμπρή.

Μέρα της «πρώτης ανάστασης», στα χριστιανικά σπιτικά πλάσανε λαζαρινές κουλούρες, «τας γνωστάς μακρουλάς κουλούρας» (Δ. Καμπούρογλου). Σε κάθε μια από αυτές αντί αυγού τοποθέτησαν ένα καρύδι και αντί σησαμιού έριξαν σταφίδες. Έτσι τα 'φτιαχαν τότε τα λαμπριάτικα τσουρέκια. Όσο για τα καλαντίσματα της ημέρας, βγήκαν οι γύφτισσες της Αρβανιτιάς κι άρχισαν να τραγουδούν... «Έρδε Λάζαρι πρ' βε / Γκρου τι νούσεζερέ / Φόλι ζοτ στιπίσι / Τι να γιάπι ντο νι βε / Ψε

οὐρ ε ντο τι βε»... Δηλαδή, «ἦρθ' ο Λάζαρος γι αβγά / σήκω καινούργια νυφούλα / μίλησε στον νοικοκύρη του σπιτιού / να μας δώσει κανένα αβγό / γιατί βράδιασε και πρέπει να φύγει».

«Σήμερα πολλοί χωρικοί εκ των Αλβανοφώνων χωρίων Μεγαρίδος, Βιλλίων, Κριεκουκίου κ.λ.π. ψάλουν αλβανιστί τον Λάζαρον», θα γράψει ο Καμπούρογλου, αλλά -όπως θα ομολογήσει- το αρβανίτικο άσμα είναι «κακόηχον και αηδές» και δεν θα καταδεχθεί να το παραθέσει στο έργο του.

Το αρβανίτικο καλάντισμα θα σωθεί από τον Παύλο Νιρβάνα, ο οποίος στο γύρισμα του αιώνα θα το δημοσιεύσει στην εφημερίδα «Εστία» και θα σφραγίσει τη... σωτηρία του στον χρόνο (πάντως, φαίνεται πως τα αρβανίτικα δεν ήταν συμπαθή ούτε στον Νιρβάνα. Όταν μάλιστα παρέθεσε στην «Εστία» το αλβανιστί καλάντισμα του Λαζάρου, σχολίασε πως «αυτά τα κάλαντα έχουν γραφτεί για έναν Λάζαρο, που ακόμη κι αν πέθαινε εκατό φορές, δεν θα βρισκόταν θεός να τον αναστήσει!»).

Ο Καμπούρογλου θα διευκρινίσει πως «αι αυτά (χωρικοί εκ των Αλβανοφώνων) πωλούσι και χόρτα, είναι δε και εργάτιδες υπό μετριοτάτους όρους. Τα του Λαζάρου όμως δεν εψάλλοντο ούτως εν Αθήναις...» και θα προσθέσει χαρακτηριστικά: «Εν Αθήναις δεν ηκούετο το κακόηχον αηδές αρβανίτικον άσμα του Λαζάρου [...] Αντί τούτου ήχει το ελληνικώτατον άσμα ψαλλόμενον την παραμονήν υπό των παίδων, το εξής:

«Ἦρθ' ο Λάζαρος ἦρθαν τα βάγια / ἦρθ' ο Μέναιγος (Υμέναιος) των κορασίδων. / Κορασίδες μου, σταυροκαθήστε / παλληκάργια μου, αραδιασθήτε / για να πάρωμε βαρειά κανίσια (κάνεα) / να μαζώξωμε αυγά και πήταις...».

Στο μεταξύ, μακριά από την Αθήνα, στις πολυπληθείς χριστιανικές κοινότητες το καζάνι κόχλαζε. Κυρίως στην Πόλη, όπου οι Οθωμανοί ρίξαν το φταίξιμο για την επανάσταση στον Δημητσανίτη Πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε΄. Από τις 31 Μαρτίου είχε φτάσει στην Πύλη η είδηση για την επανάσταση στην Πελοπόννησο και λίγες μόνο μέρες μετά, η άλλη, για τον ξεσηκωμό της Στερεάς. Ένα άγριο κύμα διωγμών του χριστιανικού πληθυσμού αντάρτισε την Κωνσταντινούπολη. Ήδη, δέκα μέρες πριν τη Λαμπρή, φανατικοί σοφτάδες (σπουδαστές των μεντρεσέδων, των ιεροδιδασκαλείων) ξεσηκώθηκαν σε μια παθιασμένη διαδήλωση κι αφού «όργωσαν» τους δρόμους της Πόλης ουρλιάζοντας και απειλώντας τους «άπιστους», κατέληξαν να λεηλατούν και να πυρπολούν την ελληνική εκκλησιά της Ζωοδόχου Πηγής. Οι αναταραχές γενικεύτηκαν. Τις επόμενες μέρες κι άλλοι οργισμένοι διαδηλωτές βρέθηκαν στους δρόμους να αναζητούν «επαναστάτες» ... Οι Ρωμιοί κλείσθηκαν στα σπίτια τους. Αν έβγαιναν στους δρόμους, θα άναβαν

στους Τούρκους το πράσινο φως για μία γενική σφαγή, στην οποία δεν θα μπορούσε να επέμβει η χριστιανική Ρωσία, αφού οι «επαναστάτες», που δια νόμου προστατεύονταν για την πίστη τους, θα «απεκδύονταν» -με τον ξεσηκωμό τους- το θρησκευτικό τους ένδυμα-ασπίδα και θα αφήνονταν έρμαια στη φωτιά των Τούρκων.

Κι αφού οι Οθωμανοί δεν μπόρεσαν να ξεσπάσουν στους... εξαφανισμένους Χριστιανούς της Πόλης, όλη η οργή στράφηκε στον προκαθήμενο του Φαναρίου που, έτσι κι αλλιώς, για εκείνους ήταν ο κύριος υπαίτιος της επανάστασης και εύκολος στόχος. Ο κλοιός έσφιγγε γύρω του ώρα με την ώρα.

Την Κυριακή των Βαΐων εκπρόσωποι ξένων πρεσβειών θα του παραχωρήσουν καράβι για να εγκαταλείψει το πατριαρχείο, να φύγει, να σωθεί. Αλλά εκείνος αρνείται: «Με προτρέπετε εις φυγήν, μάχαιρα θα διέλθῃ τας ρύμας της Κωνσταντινουπόλεως και λοιπών πόλεων των χριστιανικών επαρχιών. Υμεῖς επιθυμείτε, ὅπως ἐγὼ μετημφιεσμένος καταφύγω εἰς πλοῖον ἢ κλεισθῶ ἐν οἰκίᾳ οἰουδήποτε ευεργετικοῦ ἡμῶν πρεσβευτοῦ, ν' ἀκούω δ' ἐκείθεν πῶς οἱ δῆμιοι κατακρεουργοῦσι τὸν χηρεύσαντα λαόν. Οὐχί. Ἐγὼ δια τούτο εἶμαι Πατριάρχης, ὅπως σώσω τὸ ἔθνος μου, οὐχί δε ὅπως ἀπολέσω τούτο δια τῆς χειρὸς των γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου ἴσως ἐπιφέρει μεγαλυτέραν ωφέλειαν παρά ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι χριστιανοὶ ἡγεμόνες δὲν θὰ θεωρήσωσιν ἀδιαφόρως πῶς ἡ πίστις αὐτῶν ἐξυβρίσθῃ ἐν τῷ προσώπῳ μου. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ἄνδρες τῆς μάχης, θὰ μάχονται μετὰ μεγαλυτέρας μανίας, ὅπερ συχνάκις δωρεῖται τὴν νίκην. Εἰς τούτον εἶμαι πεπεισμένος. Βλέπετε μεθ' ὑπομονῆς εἰς ὅ,τι καὶ ἀν μου συμβεῖ...».

Στην Τράπεζα με τους συνοδικούς αρχιερείς ο Γρηγόριος θα προφητεύσει το τέλος του... «Σήμερον των Βαΐων τρώγωμεν ψάρια του γιαλού, ἴσως ἐντός τῆς εβδομάδος τὰ ψάρια θὰ φάγουν ἀπὸ ἡμᾶς. Τέταρτη φορὰ δὲν θὰ ἀνέβω στὸν Ἀθῶνα. Χαίρετε σπήλαια καὶ κορυφαὶς τοῦ Ἱεροῦ Βουνού.... Χαίρε γῆ τῆς γεννήσεως μου Δημητσάνα. Ἐγὼ υπάγω ὅπου με καλεῖ ἡ μοῖρα τοῦ ἔθνους».

Κι ἐνῶ στὴν Πόλη τίποτα δὲν θυμίζει επικείμενη Λαμπρή, στὰ σπιτικά τῆς Ελλάδας, «τώρα των Βαγιώ Βαγιώ» που ἡ παράδοση ἐπιβάλλει ψάρι, τὸ ἔθιμο θὰ τηρηθεῖ. Οἱ χρονικογράφοι μάλιστα μαρτυροῦν πῶς «εγγίγνετο καὶ τότε ἡ ἰχθυοφαγία μετὰ μείζονος μάλιστα αὐστηρότητος, καίτοι ἦταν σχετικῶς ἀκριβοὶ οἱ ἰχθύς, ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατοῦσης τρικυμίας» (ἐξ αὐτοῦ καὶ ἡ παραδοσιακὴ ρῆσις: «Τῆς τυριναὶς καὶ των Βαγιώ / Μπαίν' ὁ διάβολος στὸ γιαλό»).

Στην «καρδιά» της μεγαλοβδομάδας του 1821 οι επαναστατημένοι ραγιάδες απειλούνταν με πάθη όμοια με του Χριστού. Όσο όμως βασανίζονταν, τόσο θέριευε μέσα τους η δύναμη για τον αγώνα.

Μεγάλη Δευτέρα, Μεγάλη Τρίτη, Μεγάλη Τετάρτη, οι Τούρκοι είχαν θανατώσει Μαυροκορδάτους, Χατζέρηδες, τον Παπαρρηγόπουλο και τον Τσίρα από την Πελοπόννησο, τον Τσέγκη, τον Τσορμπατσόγλου, τον Ράλλη, τον Ζαφείρη. Λόγιους άρχοντες κι εμπόρους. Ίσαμε το Μεγάλο Σάββατο είχανε εκτελέσει μόνον λαϊκούς. Ήταν πια η ώρα του κλήρου...

Ξημέρωνε 8 Απριλίου του 1821, Μεγάλη Παρασκευή για τους υπόδουλους χριστιανικούς πληθυσμούς της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο Πατριάρχης στο Φανάρι ξενύχτησε προσευχόμενος. Στην Ελλάδα πάλι, οι πιστοί προετοιμάζονταν για το έθιμο. Μάζεψαν από νωρίς λουλούδια για τον Επιτάφιο, τα ξέραναν και τα «κάπνισαν» με λιανοκέρια για το ξεμάτιασμα. Κι όταν ήταν ν' ανάψουν τα κεριά της λειτουργίας, άρχισαν να ψέλνουν τους χαιρετισμούς της Παναγίας. Λίγο πριν πέσει το σούρουπο, σκούπισαν τα κατώφλια τους και καταβρέξανε τους δρόμους απ' έξω για να μη σηκώσει σκόνη στο πέρασμά του ο Επιτάφιος. Κι όταν άκουσαν τον παπά να κοντοζυγώνει, βγήκαν ο καθείς στην εξώθυρα του σπιτιού του με ένα κεραμίδι γεμάτο κάρβουνα αναμμένα και με λιβάνι, κι όλοι μαζί, «όχι μόνον οι Χριστιανοί αλλά και πολλές Τούρκισσες και προπάντων αραπίνες» (Δ. Καμπούρογλου) φώναξαν «χω! χω! κακόμοιρο! Το στραυρώσανε πάλι το γυιο της Μεργέμανας (Παναγίας). Τα παιδιά έψελναν:

«Σήμερα μαύρος ουρανός σήμερα μαύρη μέρα

οπού σταυρώσαν τον Χριστό οι άνομοι Εβραίοι.

Σήμερα ο κόσμος τρέμεται και τα βουνά ραίζουν.

Τρία καρφιά παράγγειλαν για να τονε καρφώσουν

και κείνοι οι αθεόφοβοι πιάνουν και φτιάνουν πέντε

τα δύο για τα χέργια του τα δύο για τα ποδάργια

το πέμπτο το φαρμακερό το βάζουν στην καρδιά του

να τρέξει αίμα και νερό ώστε να βγη η ψυχή του.

Κι ο Θιός τους καταράστηκε σπήτια να μη 'ποκτούνε

Μηδέ στακτί στο τζάκι τους, μηδέ καλό να ιδούνε...»

Το Μεγάλο Σάββατο αποζημίωνε για τη θλίψη της Παρασκευής. Ξημέρωσε με χαρά στην Ελλάδα, αλλά με πόνο στην Πόλη.

Στην Αθήνα, βγήκε η καντηλανάφτισσα και μάζεψε πόρτα πόρτα ξερόκλαδα για το κάψιμο του προδότη. Όλη τη μέρα φτιάχνανε το ομοίωμα του «Οβραίου», τον παραγέμισαν με μπαμπακόσπορο και στο κεφάλι του έκρυψαν μπαρούτι ζυμωμένο με νερό. Ύστερα τον κρέμασαν πάνω από τη φωτιά με τα ξερόκλαδα κι είδαν τις φλόγες από τα μάτια και το στόμα του. Γέλασαν οι νοικοκυραίοι με το πάθημα του προδότη κι ας ήταν εξαντλημένοι από τη νηστεία. Γιατί, κατά το έθιμο, μια φορά μόνο είχαν φάει όλη τη μέρα και τ' απόγευμα που θ' άρχιζε ο Εσπερινός και θα κρατούσε όλη τη νύχτα, τους βρήκε με τις τσέπες γεμάτες ψωμί και σύκα, να μασουλάνε στα δύσκολα να μην πέσουν κάτω...

Το ξημέρωμα της Λαμπρής η λειτουργία άρχισε, όπως πάντα, με το «Δόξα εν υψίστοις Θεώ» κι εκείνο το απόγευμα, οι πιστοί στην Ελλάδα τήρησαν ακόμα και το έθιμο της αγάπης, τον «εσπερινό της Λαμπρής». Ήταν, βλέπεις, η μέρα που περίμεναν όλο τον χρόνο, τα νέα παλληκάρια, οι καρδιακοί φίλοι, που ήθελαν να γίνουν αδέρφια. Πήγαν τότε, το απόγευμα ανήμερα του Πάσχα, στην εκκλησιά, ο παππάς τους διάβασε, τους όρκισε στο Ευαγγέλιο, τους έζωσε με ένα κόκκινο ζωνάρι και τους τράβηξε μαζί στο ιερό, όπου εκείνοι φιλήθηκαν μεταξύ τους και φίλησαν και το χέρι του παππά. «Έτσι γινόντουσαν αδελοποιτοί και αγαπιώντουσαν πειό πολύ παρά αδέρφια» (Δ. Καμπούρογλου).

Αλλά όσο οι πιστοί στην Ελλάδα από το πρωί αντάλλασσαν το φιλί της αγάπης, στην άλλη άκρη του πελάγους, στα πέριξ του Κεράτιου, προετοιμαζόταν ένα ακόμα έγκλημα...

Στις 10 το πρωί της 10ης Απριλίου του 1821, ανήμερα Κυριακής του Πάσχα, ποδοβολητά αλόγων ακούστηκαν στην αυλή του Πατριαρχείου και ο Γρηγόριος ζήτησε να του φέρουν «τον τρίβωνα και το επάνω καλύμαυχον». Τα φόρεσε και αποσύρθηκε στο κάτω μέρος του «Συνοδικού». Ο μέγας διερμηνέας, που είχε φτάσει νωρίτερα, αλλά ταραγμένος καθώς ήταν δεν πρόλαβε να ενημερώσει τον ιεράρχη, διάβασε το σουλτανικό διάταγμα περί παύσεως του Πατριάρχη από τα καθήκοντά του και περί εξορίας του. Αλλά όταν τον οδήγησαν στην αποβάθρα και τον φόρτωσαν σε άκατο, εκείνη δεν κατευθύνθηκε στο Καντίκιοϊ (Χαλκηδόνα) που ήταν ο τόπος εξορίας. Στο «παράλιο εξώστεγον» (γιαλί κιόσκι) τον πήγαιναν, επειδή εκεί θα τον κρατούσαν ίσαμε τη στιγμή του απαγχονισμού του, στη μεσαία πύλη του πατριαρχείου.

Τη νύχτα της Λαμπρής του 1821, οπότε πια είχε φτάσει το ζοφερό νέο, οι Χριστιανοί απανταχού θρηνούσαν τον ιεράρχη τους, που το απόγευμα εκείνης της τόσο συμβολικής ημέρας, απαγχόνισαν οι «μορφήν φέροντες τεράτων! αγριωπών» -θα γράψει ο ιστορικός της εποχής, εκδότης της εφημερίδας «Αιών». Ιωάννης Φιλήμων- «ως εγγυητήν της υπακοής των Χριστιανών!».

Η πύλη της αγχόνης του Γρηγορίου δεν άνοιξε ποτέ ξανά και κανείς δεν διάβηκε το κατώφλι της...

Μόνον ένα τόσο οξύμωρο Πάσχα θα μπορούσε να σηματοδοτήσει έναν τόσο γενναίο αγώνα, θα γράψει καιρό μετά η Ιστορία στις λαμπρές σελίδες της.

Πηγή: ΑΠΕ/ΜΠΕ, Τόνια Α. Μανιατέα